
SPLITSKA METROPOLIJA (1969. – 2019.)

Split je drugi najveći grad u Hrvatskoj, jedna od glavnih putničkih luka na Mediteranu te najznačajnije političko, društveno, kulturno, gospodarsko i crkveno središte Dalmacije. Osim što se u gradu od početka stvaranja Republike Hrvatske nalazi upravno sjedište Splitsko-dalmatinske županije, najveće hrvatske županije, grad je stoljećima bio i sjedište Splitske metropolije. Taj status zaslužio je ponajviše zahvaljujući blizini starokršćanske Salone, glavnom gradu rimske provincije Dalmacije, čiji su život zaustavili Avari i Slaveni-Hrvati. Splitu je metropolitanski status spletom raznih okolnosti oduzet 1828. godine. Nakon više od sto četrdeset godina status mu je zalaganjem splitsko-makarskog biskupa Frane Franića vratio papa Pavao VI. dana 27. srpnja 1969. bulom *Qui vicariam*. Taj važni trenutak ponovne uspostave Splitske metropolije svečano je proslavljen u Splitu 28. studenog 2019. prigodnom akademijom, studijskim danom, dokumentarnim filmom te, na kraju svega, i svečanim euharistijskim slavljem u splitskoj prvostolnici.

Salona je Delmatima bila važna luka. Prvi put se spominje kod rimskog povjesničara Apijana godine 119. prije Krista, što je u Splitu obilježeno u jesen 2019. prigodnim simpozijem u organizaciji Književnog kruga Split. Zbog svog povoljnog položaja grad se je s dolaskom Rimljana počeo snažno razvijati te je u kratkom razdoblju prerastao u političko, kulturno i vjersko središte, zapravo, postao je metropola provincije Dalmacije. Danas su u gradu vidljivi samo ostatci zidina koje su ga opasivale, teatra, amfiteatra i terma te nekoliko grobalja i kršćanskih bazilika (episkopalna bazilika, Honorijeva bazilika, istočna bazilika, Gradina, Manastirine, Marusinac, Kapljuč). Bazilike na Manastirinama, Marusincu i Kapljuču čuvaju spomen na devet salonitanskih mučenika: petoricu laika, Paulinijana, Telija, Antiohijana, Gajana i Anastazija, te klerike, Septimija, Asterija, Venancija i Dujma. Na temeljima mučenika iznikla je hijerarhijski čvrsto uređena *Ecclesia catholica salonitana*, čiji je metropolitanski status potvrđen u aktima dvaju koncila, održanih u Honorijevoj bazilici 530. i 533. godine.

Iako su Avari i Slaveni-Hrvati početkom 7. stoljeća prekinuli višestoljetni život u Saloni, kršćanska je zajednica nastavila živjeti

u Dioklecijanovoj palači u Splitu. Spomen na salonitanske mučenike i novopridošli narod sačuvao nam je papa Ivan IV., porijeklom Dalmatinac, čiji je pontifikat trajao od 641. do 642. godine. On je pokraj lateranske krstionice dao sagraditi kapelu u čast Venanciju, Anastaziju, istarskom Mavru i drugima mučenicima. U kapelu je pohranio relikvije mučenika i njima u čast dao je izraditi mozaik s prikazom Bogorodice, Krista, svetaca, mučenika Mavra i devetorice salonitanskih mučenika. Biskupi Venancije i Dujam na mozaiku zauzimaju posebno mjesto.

Danas je općeprihvaćeno mišljenje Tome Arhiđakona, kroničara splitske Crkve, da je prvi splitski nadbiskup Ivan Ravenjanin pretvorio Dioklecijanov mauzolej u crkvu, u koju je iz Salone donio relikvije salonitanskih mučenika Dujma i Anastazija. U aktima Drugoga nicejskog koncila, koji je održan 787. godine, naveden je i “salonitanski nadbiskup Ivan”, što znači da je splitska Crkva bila ustrojena prije te godine. Splitski nadbiskupi imali su vrlo značajnu ulogu u pokrštenju Hrvata i učvršćenju Hrvatskog Kraljevstva. U vrijeme kralja Tomislava na dva sabora održana u splitskoj katedrali u prisutnosti izaslanikâ pape Ivana X., splitskoj Crkvi potvrđen je primacijalni položaj. Njezinu povijesnu povezanost sa Salonom potvrdio je papa Inocent II. godine 1138., kada je poslao pismo splitskom nadbiskupu Gaudiju, nazvavši ga “salonitanskim nadbiskupom”. Na marginama teksta u Splitskom evangelijaru, koje su nastale od 10. do 13. stoljeća, zapisane su prisege biskupa sufragana splitskim nadbiskupima. Koliko je poznato, biskup Bernard (1199. - 1217.) nosio je naslov “primasa Dalmacije i cijele Hrvatske”, koji se potom ustalio u 17. stoljeću.

Važnost splitske Crkve počela se umanjivati već u 11. i 12. stoljeću najprije osnutkom Zagrebačke biskupije, a potom i ustrojem Dubrovačke metropolije i Zadarske metropolije. Naposljetku je austrijska vlast godine 1828., iz političkih i administrativnih razloga, uspjela prisiliti Svetu Stolicu da dokine Splitsku nadbiskupiju i metropoliju i svede je na status obične biskupije, te za cijelu crkvenu pokrajinu Dalmaciju zadrži nadbiskupiju i metropoliju u Zadru, gdje se nalazilo sjedište austrijske političke vlasti. Rezultat pritiska na Crkvu bila je bula *Locum beati Petri*, koju je papa Leon XII. izdao 30. lipnja 1828. godine.

Takvo je stanje potrajalo do 1969. godine, kada je zauzimanjem tadašnjeg splitskog biskupa Frane Franića papa Pavao VI. bulom *Qui vicariam* od 27. srpnja 1969. uspostavio Splitsko-makarsku nadbiskupiju i Splitsku metropoliju, što je ostalo nepromijenjeno i nakon uspostave Republike Hrvatske 1991. godine. U sastav novo-

uspostavljene Splitske crkvene pokrajine ušle su Dubrovačka biskupija, Hvarsko-bračko-viška biskupija, Šibenska biskupija i Kotorska biskupija. Taj značajan događaj za Split obilježen je sedmodnevnom proslavom u vrlo složenim političkim i crkvenim okolnostima.

Pedeset godina nakon proslave ponovne uspostave Splitske metropolije, Splitsko-makarska nadbiskupija i Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Katedra za crkvenu povijest, organizirali su 28. studenoga 2019. svečanu akademiju i studijski dan. U Nadbiskupskom ordinarijatu u Splitu uz domaćina, splitsko-makarskog nadbiskupa mons. Marina Barišića, bili su prisutni i ostali biskupi sufragani Splitske metropolije: dubrovački biskup mons. Mate Uzinić, šibenski biskup mons. Tomislav Rogić, šibenski biskup u miru mons. Ante Ivas, hvarski biskup u miru mons. Slobodan Štambuk i umirovljeni kotorski biskup mons. Ilija Janjić. Obilježavanju ovog jubileja nazočili su i zadarski nadbiskup i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije mons. Želimir Puljić, zatim mostarsko-duvanjski biskup i stalni apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanski mons. Ratko Perić, vojni ordinarij u Republici Hrvatskoj mons. Jure Bogdan, naslovni nadbiskup ninski i bivši apostolski nuncij u Bjelorusiji mons. Martin Vidović, izabrani naslovni nadbiskup Cisse i imenovani apostolski nuncij u Obali Bjelokosti mons. Ante Jozić.

Nakon pozdravnih govora svi okupljeni su pogledali dokumentarni film Josipa Dukića i Petra Jurčevića *Splitska metropolija*. Potom su uslijedila četiri prigodna predavanja Josipa Dukića, Slavka Kovačića, Miroslava Akmadže i Mile Vidovića. Za vrijeme akademije uzvanicima se priključio i novi apostolski nuncij u Republici Hrvatskoj mons. Giorgio Lingua, koji je navečer sudjelovao i u završnom euharistijskom slavlju u splitskoj prvostolnici. Nuncij se na kraju euharistijskog slavlja obratio nazočnima zahvalivši nadbiskupu Barišiću na pozivu. Čestitao je prisutnima 50. obljetnicu ponovne uspostave Splitske metropolije, rekavši: "Prolazeći ovim gradom, vidio sam da je izgrađen na stijeni. Ono što je građeno na stijeni ne može se srušiti ni pod pritiskom najvećih oluja. Želim zbog toga Splitskoj metropoliji da i dalje bude kao kuća sagrađena na Bogu, čvrstom temelju svih naših života."

Josip Dukić